

ROĐEN OD MARIJE DJEVICE (NATUS DE MARIA VIRGINE)

Dr. Celestin Tomić

Otvoreno pitanje?

Holandski katekizam može se s mnogo razloga nazvati Novi katekizam. Nova je metoda, obradba, jezik. Katekizam nije samo snažno kristološki obojen već i snažno antropološki. Na »nov, popularno filozofsko-religiozni način razmatra čovjekovu egzistenciju uopće«.¹ Do sada smo bili naučeni da u katekizmu slušamo samo što Krist govori. U ovom katekizmu govori i čovjek, iznosi i traži rješenja svojim gorućim životnim problemima što ga tište, svoju tjeskobu i nemir i strah pred poviješću, smrću, kozmičkom katastrofom. I tako se stvara onaj plodni dijalog između čovjeka današnjice i Krista. Biblijski je dublje postavljen odnos Boga i svijeta. Svijet je Božje djelo ne samo po Riječi koju Bog izgovara u početku i po kojoj sve stvara, već i po Riječi koja se utjelovljuje i po kojoj sve posvećuje.

Ipak samo utjelovljenje Riječi izneseno je nejasno i dvoličnim izrazima tako da prešućuje svu dubinu, snagu i veličinu kršćanske nauke Isusova djevičanskog začeća od Marije. Autori katekizma smatrali su potrebnim, i to pohvalno, naglasiti *spasiteljsko značenje* Kristova rođenja. Isus je začet »posvema iz milosti«. On je u pravom smislu »Božji dar«. »Evanđelisti Matej i Luka izražavaju upravo to kada naviještaju da Isus nije rođen od muževlje volje. Oni naviještaju da to rođenje, i to u beskonačno manjem opsegu nego kod bilo kojeg ljudskog djeteta, nikako ne ovisi o onome što ljudi sami mogu učiniti. To je najdublje značenje članka vjere 'rođen od Marije Djevice'... Čovječanstvo nema drugoga kome bi imalo zahvaliti nego jedino Duhu Svetom za dolazak toga obećanoga. Njegovo rođenje nije od krvi, niti od požude tijela, niti od muževlje volje, nego od Boga: od Svevišnjega, iz neizmjerne daljine.«²

¹ B. BOŠNJAK, *Interpretacija marksizma u holandskom katekizmu*, Praxis (1969) str. 773.

² Izdanja holandskog Novog katekizma: holandski original: *De nieuwe catechismus*, Antwerpen 1966; engleski prijevod: *A New Catechism*, London-New York 1967; nemački prijevod: *Glaubensverkündigung für Erwachsene*, Nijmegen-Utrecht 1968; talijanski prijevod: *Il nuovo catechismo olandese*, Torino-Leuman 1969; hrvatski prijevod: *Novi katekizam*, Stvarnost, Zagreb 1970. Citirat ćemo hrvatski prijevod koji se gotovo poklapa u stranicama s izvornikom holandskim. Vidi str. 89s.

Ništa nije rečeno o fizičkom ili biološkom tjelesnom rođenju Isusa od Djevice Marije. To je svjesno prešućeno jer autori katekizma smatraju da je to pitanje i nakon dvadesetostoljetne vjere Crkve otvoreno pitanje koje vjernik može prihvatiti a može i odbaciti a da se ne ogrriješi o jasnu i izričitu nauku Crkve koju ona ispovijeda u svom vjerovanju: »Rođen od Marije Djevice«.

Ovo je izazvalo mnogo bure protiv katekizma. Najprije se čuo glas u samoj Holandiji. Neki teolozi i svjetovnjaci iste godine kad se pojavio Katekizam (22. 11. 1966) iznose u pismu svetom Ocu svoju zabrinutost radi čistoće vjere i mole da se zabrani širenje Novoga katekizma. U pismu iznose sedam sumnjivih naučavanja u Novom katekizmu koja nisu u skladu s naukom Crkve. I među tima nalazimo kao poglavitu točku: »Govoreći o Isusovoj Majci (Novi katekizam) ne potvrđuje njezino biološko djevičanstvo prije i poslije rođenja, pače vidi se da dvoznačnim izrazima to niječe (89 sl.), pogotovo što se mnogi katolici u našoj domovini usuđuju i javno nijekati ovu istinu.«³

P. Schoonenberg S. J. odgovara već u siječnju 1967. i izjavljuje da je to kontroverzno-sekundarno teološko pitanje, otvoreno pitanje na koje oni ne daju odgovor i ostavljaju to za daljnju teološku diskusiju.⁴ I razvila se dosta burna diskusija među teolozima.⁵

Radi dubljeg proučavanja Novog katekizma imenovana je u Rimu komisija teologa. I kad ona nije uspjela, Papa je odredio kardinalsku komisiju od šest članova da riješi spor. Kardinalska komisija u prosincu 1967. konstatira da u Novom katekizmu nema nikakvih hereza, ali ima dosta nejasnoće i stoga zahtijeva neke popravke i dopune u tekstu. Sveta Stolica je objelodanila zaključke kardinalske komisije u svojem službenom glasilu Acta Apostolicae Sedis 30. 11. 1968. Došlo je do kompromisnog rješenja. U Katekizmu samom neće se vršiti izmjene, ali će mu se nadodati primjedbe kardinalske komisije.⁶ I čitamo u našem hrvatskom prijevodu Novog katekizma u dodatku: »Kardinalska komisija zahtijeva da Katekizam otvoreno prizna da je Blažena Majka Utjelovljene Riječi trajno bila obdarena čašću djevičanstva i da jasno ustvrdi samu činjenicu Isusovog djevičanskog začeca, koja je posve u skladu s otajstvom utjelovljenja; te da se stoga ne da nikakav povod za napuštanje te stvarnosti, što bi se protivilo crkvenoj predaji zasnovanoj na Svetom pismu, zadržavši pri tom samo neko simboličko značenje, npr. nezaslužnost dara koju nam Bog daje u svom Sinu.«⁷

Ima istinâ vjere koje se ne mogu dovesti u pitanje. I među takvim istinama sigurno je i istina o činjenici Isusova djevičanskog rođenja.

³ Vidi G. BEEKMANN, *Report über den Holländischen Katechismus*. Dokumente, Berichte, Kritik. Herder 1969.

⁴ P. SCHOONENBERG S. J., *Sedam glavnih grijeha holandskog katekizma*, Verbum 1967. Vidi G. BEEKMANN, nav. dj.

⁵ Vidi ANTE ŠKRINJAR, *Novi holandski katekizam*, Crkva u svijetu, 5 (1968); ŽIVAN BEZIC, *Novi holandski katekizam*, Crkva u svijetu, 6 (1967); Id., *Novo u novom holandskom katekizmu*, CUS, 2 (1970); id., *Osvrt na Holandski katekizam*, CUS, 4 (1970).

⁶ Vidi Ž. BEZIC, *Osvrt na holandski katekizam*, CUS, 4 (1970) str. 167s.

⁷ *Novi katekizam*, Zagreb 1970, Dodatak str. (34).

Zašto smatraju autori Katekizma ovu istinu otvorenim pitanjem?

Autori priznaju da je Crkva uvijek učila i vjerovala ovu istinu. Ipak smatraju da je dostatno za vjeru ispovijedati *moralno djevičanstvo* Marijino a ne treba inzistirati na *tjelesnom djevičanstvu*. H. A. Mourits brani ovu tezu iz ovih razloga:

1. Crkva nije u prošlosti postavljala pitanje da li je Mt 1, 18—23 i Luka 1, 26—38 povijesna dokumentacija ili je to samo »književna vrsta«. Drugim riječima, da li evanđelisti Matej i Luka donose povijesnu stvarnost o biološkom i fiziološkom Isusovu rođenju od Marije ili samo iznose teološko značenje Kristova dolaska na svijet u formi jednog povijesnog prikaza.

2. Crkva je svoju vjeru u djevičansko začeće Isusovo naučavala ne na temelju biblijskih već na temelju drugih razloga.

3. Ako Crkva i uči kao istinu vjere djevičansko Isusovo začeće, ne znači da je pitanje riješeno. Potrebno je ispitati što Pismo uči. Učiteljstvo Crkve i Pismo uzajamno se tumače. Svrha crkvenog Učiteljstva jest tumačiti Pismo, naučavati istinu Pisma. A današnja biblijska znanost dolazi do zaključka da evanđelisti nemaju nakanu iznijeti povijesnu dokumentaciju, nego prikazati samo teološki vidik spasenja u obliku povijesti, tj. ovdje imamo književnu vrstu.

Iz ovako postavljena problema slijedi sve ostalo. Učiteljstvo nije nikad službeno ni postavilo ni riješilo pitanje nakane evanđelista: da li se naime radi u Mateju i Luki o povijesnom dokumentu ili je tu samo književna vrsta. Sumnja postoji da je Učiteljstvo Crkve iz drugih motiva koji nisu biblijski naučavalo Isusovo djevičansko začeće od Marije. A Učiteljstvo je tumač Pisma. Dakle, pitanje treba riješiti na temelju Svetog pisma.

Nakana evanđelista nije iznijeti detaljnu povijesnu dokumentaciju jednog događaja objavljujući nam pojedinosti fizičkog i biološkog reda. Evanđelista ne može i ne kani reći da li je djevičansko začeće Isusovo bilo fizičko ili samo moralno, jer Učiteljstvo, kad iznosi istinu vjere, želi reći samo koliko je i kako je ova istina prisutna u Svetom pismu. A Sveto pismo, prema tvrdnji autora, ne želi kazati da je Marija začela Isusa bez ljudskog sudjelovanja već želi samo naglasiti spasi- teljsko značenje Isusova začeća, da je Isus »Božji dar«, »dar od Duha« i da »njegovo rođenje nije od krvi, niti od požude tijela, niti od muževlje volje, nego od Boga, od Svevišnjega, iz neizmjerne daljine«. Ako Crkva i uči fiziološko djevičansko rođenje, ne želi drugo učiti nego što uči Sveto pismo, što uče evanđelisti. I stoga i nakon dvadesetostoljetne vjere Crkve pitanje ostaje otvoreno.⁸

Da li je ispravno ovakvo zaključivanje? Pitanje je duboko teološko i traži teološku naobrazbu i dubinu. Autori smatraju da je današnji čovjek, već time što pripada današnjem vremenu, zreo i sposoban da ovo pitanje sam domisli i riješi, te da može prihvatiti i baciti neku istinu vjere prema diktatu svoje savjesti ne obazirući se na učenje i

⁸ H. A. MOURITS, *Grundthemen des Holländischen Katechismus*, Rex, München 1968.

vjeru Crkve. (To zaista može biti otvoreno pitanje: da li današnji čovjek, čovjek slike, može teološki misliti i raspravljati?)

Pitanje je jasno: da li istinu vjere »rođen od Marije Djevice« mogu slobodno prihvatiti ili zabaciti? Da li sam slobodan neku istinu vjere koju Crkva jasno uči slobodno prihvatiti ili zabaciti a da ostanem vjeran Crkvi? Rješenje pitanja je važno jer određuje moj ispravan stav prema zakladu vjere, prema Predaji, prema Učiteljstvu Crkve.

Povijesna pozadina pitanja

Liberalna egzegeza u prošlom stoljeću zaniijekala je djevičansko Isusovo rođenje oslanjajući se na racionalne principe u egzegezi. Razum je zadnje mjerilo svega. Čudo je nešto što nadilazi naš razum. Zato ga treba zabaciti ili na drugi način protumačiti. I jedno od najvećih čudesa je i djevičansko rođenje Isusovo. I ova egzegeza smatra da evanđelisti Matej i Luka ne donose povijesnu istinu, već pišu pod utjecajem Izaijina proroštva (Iz 7,14) ili pod utjecajem helenizma gdje se bogovi rađaju.

U pitanju je vjera u svemoć Božju, što anđeo Mariji naglašuje: »Bogu ništa nije nemoguće« (Lk 1,37). Bog može u određenim momentima nadomjestiti ono što naravni čimbenik redovno ostvaruje. Ova nam se Božja svemogućnost otkriva u vjeri i u vjeri je upoznajemo. Ako vjerujemo da »Bogu ništa nije nemoguće«, nemamo poteškoće da vjerujemo u čudesne Božje zahvate u povijesti koje nam objava donosi, i konkretno u Isusovo djevičansko začeće. Marija postaje majkom ne redovitim putem, već direktno i neposredno »po Duhu Svetom«. »Sila Božja« ulazi i nadomješta ono što daje muž. Tko vjeruje u svemoć Božju, nema poteškoće da vjeruje u ovo otajstvo.

Protiv liberalne egzegeze biblijskih tekstova Mt 1,18-25 i Lk 1,28-38 podigla se snažna rasprava sa strane katoličkih egzegeta, koja se, nažalost, često pretvarala u besplodnu polemiku. Isticao se *fizički* integritet Marije, što su najviše protivnici napadali. Ostalo je u sjeni bogatstvo misli i milosti što ga u sebi krije djevičansko Marijino začeće, ono posvemašnje predanje sebe Bogu, predanje srca, *moralno djevičanstvo*, kako su to stari oci i učitelji naglašavali.

Isto tako zaboravljalo se na onaj duboki smisao, na *spasiteljsko značenje* ovoga djevičanskog začeca. Sin Božji postao je čovjekom samo božanskom moći bez sudjelovanja čovjeka, začet je kao novi Adam i s njime počinje novo čovječanstvo, novo ljudsko bivstvovanje. Isus je ipak pravi čovjek. U tome je i spasiteljsko značenje ovog začeca: da se čovjek ne može osloboditi grijeha i vlasti sotone svojom silom, već samo milosnim Božjim zahvatom. Drugim riječima: Kako se Krist rađa od Djevice bez sudjelovanja čovjeka, tako se i djeca Božja rađaju od Majke Crkve ne »od muževlje volje«, nego zato što je Crkva plodna po Duhu Svetom. I kako se prvi čovjek rađa svemoćnim Božjim zahvatom, tako se i novi Adam i novo čovječanstvo rađa u Kristu od Djevice, po snazi Svevišnjega, ne »od zemlje«, već »s neba« (1 Kor 15,45). Kao što je Krist »dar neba«, »Božji dar čovje-

čanstvu«, a ne ljudsko djelo, slično je i u novom čovječanstvu. To nije ljudsko djelo, već »Božji dar«. Krist i naše spasenje djelo je milosti, a ne naravi. I znak ovog spasenja je djevičansko rođenje Sina Božjeg od Marije.⁹

Danas egzegeza i teolozi ispravno naglašuju i »moralno djevičanstvo« Marijino i »spasiteljsko značenje« djevičanskog začeća Marijina. To je naglašeno i na Koncilu: »Djevica Marija je po anđelovu navještenju primila u srce i u tijelo Božju Riječ (LG 53).

To je naglašeno i razrađeno i u holandskom Novom katekizmu. Ali Katekizam stvara zabunu kad smatra da je za vjeru dosta prihvatiti moralno djevičanstvo i spasiteljsko značenje začeća Isusova. To je bitno za vjeru. A fizičko, biološko, tjelesno djevičanstvo Marijino u začeću i rođenju Isusovu sporedno je, nevažno, otvoreno pitanje. Sto uči Pismo? Što vjeruje Crkva?

Što uči Sv. Pismo

Iv 1,13. — Autori holandskog Novog katekizma smatraju da se u *Iv 1,13* radi o rođenju Isusovu, a ne o rođenju svih vjernika, o Božjem posinaštvu. I zaključuju: budući da se ovdje radi o Isusovu rođenju od Oca, dakle o duhovnom rođenju, a ne o biološkom, tjelesnom rođenju, to isto, i ništa drugo, žele izraziti i evanđelisti Matej i Luka u svom evanđelju djetinjstva. »Evanđelisti Matej i Luka izražavaju upravo to kada naviještaju da Isus nije rođen od muževlje volje... Njegovo rođenje nije od krvi, niti od požude tijela, niti od muževlje volje, nego od Boga: Svevišnjeg, iz neizmjerne daljine«... »Sve to izriču Matej i Luka jednostavnim i običnim izrazima u kojima je izražena novost Isusove pojave.«¹⁰

Čitanje *Iv 1,13* u singularu imamo i u *Bible de Jérusalem* iz god. 1953. Povod ovom čitanju dao je A. Loisy i Th. Zahn koji su ga smatrali izvornijim. Ovo čitanje ima samo jedan tekst starolatinskog prijevoda (Codex Veronensis) iz 4./5. st. i »možda« prijevod kodeksa Syro-Curetonianus i šest sirskih rukopisa tzv. Pešito.¹¹ I oci i pisci ovisni su o ovim prijevodima. Nijedan od preko 4.000 grčkih kodeksa nema singular.

P. M. J. Lagrange je već u komentaru Ivanova evanđelja g. 1924. zabacio čitanje u singularu, i tvrdi da se u *Iv 1,13* ne radi o djevičanskom rođenju Isusovu, već od duhovnom djetinjstvu vjernika. I ovaj sud Lagrangea i ostalih kritičara tekst sjajno je potvrdilo otkriće papirusa g. 1956 (Papirus 66-Bodner II) i g. 1961 (Papirus 75-Bodner XV) koji su u Biblioteci švicarskog vlasnika Bodnera i datiraju iz 200. godine.

Danas među kritičarima teksta vlada jedinstvo. U najnovijem kritičkom izdanju *The Greek New Testament* (London 1966) plural se uzima kao »virtually certain«, a singular se stavlja u kritičkom aparatu

⁹ P. A. POMPEI, *A proposito della Verginità di Maria, Miles Immacolatae*, Roma, 4 (1969) str. 448–454.

¹⁰ *Novi katekizam*, str. 90.

¹¹ U sirskom se radi samo o jednom wau koji mijenja singular u plural.

među beznačajne varijante. I singularno čitanje u nekim kodeksima lako ćemo protumačiti kao težnju da se i u Ivanu nađe potvrda djevičanskog rođenja Isusa Krista.¹²

Evandjelja djetinstva

Početkom stoljeća smatralo se da Matej i Luka crpe građu za svoje evanđelje djetinstva iz istog hebrejskog izvornika. I Matej uzima ono što potvrđuje starozavjetna proroštva, a Luka što osvjetljuje Isusa kao »svjetlo naroda« i »Slavu Izraela«. I Ivanov prolog bio bi samo teološka refleksija na temelju istog djelca.¹³

Razvojem biblijskog studija, boljim poznavanjem samog teksta i književne građe može se s dostatnom sigurnošću ustvrditi da se Matej i Luka služe različnim izvorima i da su neovisni jedan o drugome.

Ovi izvori-tradicije stariji su od pisanog evanđelja. Evanđelisti ih nisu izmislili. Oni su ih našli u apostolskoj kerigmi i u tradicijama koje su brižljivo čuvale judeo-kršćanske zajednice u kojima su imali značajnu ulogu Isusovi »rođaci«. A za semite su tradicije nešto sveto i brižljivo se čuvaju. I ovi događaji ne gube se u sivilu daljina. Oni su blizu i svjedoci prve ruke su na dohvat, posebno Marija, Majka Isusova.

I konačno, evanđelje djetinjstva nije neki uvod nezavisan od ostalog evanđelja, već se uklapa potpuno u Matejevo i Lukino evanđelje kao njegov integralni dio. Prema tome, i na ove perikope moramo primijeniti iste egzegetske principe kao i na ostale dijelove istog evanđelja. Pogrešna je metoda odbaciti ove tekstove kao manje vrijede na temelju uskog poimanja evanđelja kao kerigme koja počinje krštenjem i završava mukom, smrću i proslavom Isusovom.

Među tekstovima Evandjelja djetinstva i Evandjelja uopće najvažniji su za vjeru upravo tekstovi Mt 1,18-25 i Lk 1,26-38. U ovim tekstovima sigurno nemamo neku kroniku, niti reportažu, niti povijesni prikaz u modernom smislu, već teološku rekonstrukciju velikog i najvećeg događaja u povijesti spasenja i svijeta, velikog religioznog iskustva susreta Boga i čovjeka, koje je od velike važnosti i snažnih dimenzija, izneseno po shemi navještenja-rođenja. Kod Mateja je manje vidljiva ova shema, kod Luke imamo klasični tip navještenja s točno određenim točkama koje se stalno ponavljaju, iako se mjesto, osobe i sadržaj navještenja mijenjaju.

Sigurno je Marijino iskustvo i doživljaj u navještenju mnogo snažniji i dublji. Bog nije tako siromašan da se njegovi susreti s ljudima ukalupljaju u jednake forme. Ipak su evanđelisti, odnosno tradicija odakle oni crpe svoj izvještaj, smatrali da se bogatstvo i dubina ovog susreta Marije s Bogom ne može jasnije izraziti vjernicima nego već poznatim slikama starozavjetnih navještenja da tako jače odskoči razlika i novost ovog jedinstvenog i jedincatog navještenja.

¹² Ni Novi katekizam nije dosljedan. Na str. 90. ima singular, u evanđelju božićne liturgije čita plural (str. 102). Vidi BENEDIKT SCHWANCK. *Eine textkritische Fehlentscheidung (Joh 1, 13) und ihre Auswirkungen in Holändischen Katechismus*, Bibel. und Kirche, 1 (1969) str. 16s.

¹³ Vidi A. RESCH, *Das Kindheits Evangelium nach Luka u. Mattheus*, Leipzig 1897.

Iako se ovdje radi o književnom tipu, ipak prema tumačenju najeminentnijih katoličkih egzegeta Matej i Luka ne iznose »mit« niti neku »velebnu priču« koja počinje s »bilo je jednom«, već žele u ruhu »navještenja« ili kršćanskog midraša iznijeti jedan povijesni događaj.¹⁴ Ne smijemo izjednačiti književni oblik ili midraš s »velikom pričom« o vilama. Matej i Luka žele iznijeti povijesnu činjenicu Isusova djevičanskog začeća i njezino spasiteljsko značenje.

Ne slijedi iz toga da su sve pojedinosti »povijesno« iznesene. Rečeno je već da nemamo ovdje ni protokol, ni reportažu, ni kroniku. Ali temeljna istina strogo je povijesna činjenica koju nam oba evanđelista, iako iznose različite tradicije, jednako jasno iznose i potvrđuju. Isus nije samo »Božji dar« koji dolazi »iz neizmjerne daljine«, već je i pravi, potpuni čovjek, koji je ušao u našu povijest, ograničenost, prolaznost, duboko ukorijenjen u ovu zemlju vezama obiteljskim, etničkim, društvenim, povijesnim, »rođen od žene« (Gal 4,4), ali na djevičanski način, jer nema zemaljskog oca, već samo Oca na nebu.

Mt 1,18-25 ne želi samo izraziti spasiteljsko značenje djevičanskog začeća i rođenja Isusova, već jasno navješćuje da je Isus samo »sin Marije« i Josip nije tjelesni otac Isusov. Matej to već prikriveno najavljuje u 1,16b. Svoje evanđelje otvara Isusovim rodoslovljem da se vidi kako je Isus duboko ucijepljen u svoju obitelj, u svoj narod, u ljudsku povijest. I dok koljena teku normalno po shemi: A rodi B itd., najednom se zaustavlja u 1,16b kad dođe do Marije i prelazi iz aktiva u pasiv: »Marija od koje se zače (egennethe, usp. 1,20.23) Isus.« Egzegeti nazivaju ovaj pasiv »teološkim pasivom« i vide u njemu kritičku točku cijelog rodoslovlja koja daje smisao cjelokupnom prvom poglavlju.¹⁵ Ovdje se prekidaju koljena i nešto novo se rađa, novo zbog neuobičajenih ljudskih putova. Kako? To će Matej triput jasno izraziti u drugom dijelu prve glave (Mt 1,18): »S rođenjem Isusa Krista bilo je ovako: njegova majka Marija bijaše zaručena s Josipom. Ali prije nego se zajedno nastaniše, pokaza se da je začela po Duhu Svetom.« U 1,20 anđeo javlja Josipu: »Josipe, sine Davidov, nemoj se bojati kući svojoj dovesti ženu svoju Mariju jer je ono, što je ona začela, od Duha Svetoga.« I u 1,25: »I ona, a da se nije s njim sastala, rodi sina, komu on (Josip) nadjene ime Isus.« Matej iznosi jasno i otvoreno, gotovo realistički, da buni modernu osjetljivost onoga koji dobro pozna biblijski način izražavanja — da je Isus samo »dijete Marijino«.

I moramo ovdje naglasiti da Matej istinu »rođen po Duhu Svetom« suponira kao članak vjere koji je svima poznat. I u ovoj perikopi želi samo iznijeti Josipov odnos prema Djetetu: kako je Isus postao sin Josipov, sin Davidov, iako mu nije sin po naravi, po tjelesnom rođenju? Josip će mu dati ime i kao zaručnik Marijin posiniti Dijete i prenijeti na njega kraljevska prava svoje obitelji.

¹⁴ Usp.: R. LAURENTIN, *Structure et Théologie de Luc I—II*, Paris 1957; X. LÉON-DU-FOUR, *Die Evangelien und historische Jesu*, Aschafenburg 1956; J. DANIELOU, *Les Evangiles de l'Enfance*, Paris, 1967; J. RIEDL, *Die Vorgeschichte Jesu*, Stuttgart 1968; P. GÄECHTER, *Das Matthaues Evangelium*, Innsbruck—Wien—München (1963); S. MUÑOZ IGLESIAS, *El Evangelio de la Infancia en San Mateo*, Miscellanea Biblica 1959.

¹⁵ R. PESCH, *Gottessohn im Matthäischen Evangelienprolog*, Biblica 48 (1967) str. 395-420.

I proroštvo koje navodi kao ostvareno: »Evo, Djevica će začeti i roditi sina, i dat će mu ime Isus« (Iz 7,14) nije navedeno da se dokaže djevičansko začeće i rođenje Isusa od Djevice, već da se naglasi da Sin Djevice Marije nije samo pravi čovjek već i pravi Bog, Emanuel — Bog s nama.

Luka 1,26-38 ne želi samo naglasiti osobnu Marijinu krepost, »moralno djevičanstvo«, niti samo »spasiteljsko značenje« ovog djevičanstva, već činjenicu Isusova djevičanskog začeća, kao Božje djelo nečuveno i neočekivano, kao nešto posve novo u povijesti i u kozmosu i što daje smisao i povijesti i kozmosu: utjelovljenje Boga. Kad bi se radilo samo o moralnom djevičanskom začeću Marije, a ne o tjelesnom djevičanskom začeću, ne bi se evanđelisti toliko zadržao na ovom prikazu i pitanje Marijino: »Kako će to biti kad se ja ne sastajem s mužem?« (1,34), bilo bi besmisleno.

I dok Luka u navještenju rođenja Ivanova otkriva u Zaharijinu sinu nazireja, eshatološkog proroka, najvećeg »između rođenih od žene« (Mt 11,11) koji je zaista »Božji dar« majci nerotkinji u podmakloj dobi, ovdje jasno želi navijestiti da se radi o nečem neizmerno većem, o djevičanskom začeću za koje nema ništa slično u povijesti spasenja. Isus se rađa kao i prvi Adam, djevičanski, samo od Boga. I tako nam već otkriva krepost i moć novih vremena koja započinju utjelovljenjem po Duhu i kojeg značajka nije neplodnost već djevičanstvo. I novo čovječanstvo mesijanskih dana rađat će se »ne od volje muževlje«, nego po Duhu. To je Ivanova teološka refleksija na činjenici djevičanskog začeća i rođenja Isusa od Marije. Na tom se temelji i Pavlova teologija o posinaštvu Božjem po kojem postajemo »jednaki slici njegova Sina« (Rim 8,29; usp. Gal 2,26; Ef 1,5).

Ako se i uzme biblijski karakter i značenje evanđelja, da je »misao vodilja« evanđelja »otajstvo spasenja« i uloga djevičanstva kao znak da su zadnja vremena započela utjelovljenjem, ne može se poreći da sve ove pojedinosti i biološkog karaktera koje evanđelisti snažno naglašuju, ne izražavaju jasno i fizičko, tjelesno djevičansko rođenje Isusovo.

Vjernik lako vidi da se ovdje radi o najvećem Božjem zahvatu u povijesti. Evanđelisti nam to ne iznose kao neki veličanstveni spektakl koji ništa ne znači, koji bi bio samom sebi svrha, da nam se samo pruži prigoda da vježbamo svoju vjeru u Svemoć Božju kome se uzdižemo u svetom strahopočitanju i zaslužimo tako vječni život. Evanđelisti nam ne iznose ovo samo kao neku novu nauku ili neku ideologiju koja dolazi s neba i pred kojom moramo poslušno sagnuti svoju glavu. Oni nam daju *spasiteljsko značenje* ovog Božjeg zahvata. Jasno izražavaju da je ovim začećem i rođenjem nešto apsolutno novo započelo, nova stvarnost, novo čovječanstvo i znak toga je djevičansko rođenje Isusovo. Onaj isti Bog kojeg osjećamo i susrećemo u našoj povijesti, u prirodi, u kozmosu, zaista se utjelovio, Gospodin Slave među nama je (Kol 1,27). I ovo iskustvo potvrđuje tjelesno djevičansko rođenje Isusovo.

Crkva ispovijeda od svog početka do danas tjelesno djevičansko začće Isusa od Marije i njeno aktivno materinstvo kao bitni element utjelovljenja Riječi, pa prema tome i kršćanske vjere. Oci na Drugom vatikanskom koncilu ispovijedaju: »Djevica Marija koja je po anđelovu navještenju primila u srce i u tijelo Božju Riječ i svijetu donijela Život, priznaje se i časti kao prava Majka Boga i Spasitelja« (LG 53). I jednorodnenac Sin »njezinu djevičansku netaknutost nije umanjio nego posvetio« (LG 57).

Ova ispovijest vjere samo je jeka svih vjerovanja od apostolskih dana, koja ispovijedaju jednodušno: »začet po Duhu Svetom, rođen od Marije Mjevice« (DB 10-30.42-64.72.150). To objavljuju i koncili: Efeški g. 431 (DB 252), Kalcedonski g. 451 (DB 301), II. carigradski g. 553 (DB 421-442).

Kad je monotelita Teodor Faranitanski ustvrdio da je Isus rođen netjelesno od Marije, da se sačuva na taj način djevičanstvo Marijino, kanoni 2, 3. i 4. Lateranskog koncila (649) naglašuju fizičku stvarnost Isusova tijela i djevičansko rođenje kao nešto izuzetno (DB 501-503). I kad su unitaristi ustvrdili da se Isus rodio kao ostali ljudi »ex semine Joseph«, Pavao IV. konstitucijom »Cum quorumdan hominum« 7. kol. 1555. osuđuje ovakvo učenje kao oprečno naučavanju Crkve (DB 1880).

Jednodušno ovu nauku uče i ispovijedaju sveti oci: Ignacije Antiohijski, Justin, Irenej, Tertulijan, Augustin...

I sve liturgije ovu vjeru ispovijedaju. Božićna liturgija u raznim varijantama kroz slike i znakove Starog zavjeta, kroz evenadeoske izvještaje neprestano ponavlja ovu istinu vjere: »Marija je rodila kralja, kome je ime vječno i s radošću majke zadržala čast djevice što ni jedna prije ni poslije nije doživjela.« »Hramom Božjim postalo je netaknuto krilo Djevice. Nije se okaljao onaj koji je primio od Nje tijelo.«

Živo učiteljstvo Crkve svojim izoštrenim osjećajem nadnaravnosti u svjetlu Duha Svetoga shvatilo je fizički Marijin integritet kao integralni dio spasiteljske nauke. Otkrilo je onaj uzajamni odnos koji postoji u smislu i naumu Božjeg spasiteljskog čina između djevičanskog začća i spasiteljskog otkupljenja. Vjera u djevičansko začće Isusovo izražava vjeru u Krista Boga i čovjeka: u Boga koji obnavlja narav, jer se rađa djevičanski; u čovjeka Isusa jer je rođen od žene; vjeru u Boga koji postavlja čovjekom započinje novo stvaranje, novo čovječanstvo, potpuno novo jer je rođen od Djevice bez sudjelovanja čovjeka. I upravo ovaj prekid kontinuiteta ljudskog rađanja znak je krsne regeneracije koju će već sveti Ivan teološki izraziti u Iv 1,13 i sveti oci dalje razvijati.

Vjera u djevičansko rođenje Isusovo je ispovijest vjere u Kristovo isključivo božansko oćinstvo i početak i znak novog stvaranja, novog čovječanstva.

Crkva od svog početka vjeruje i uči kao istinu vjere fizičku nepovredivost Djevice Marije u Isusovu začecu i rođenju. Učiteljstvo u ovome tumači »apostolsku nauku«. Učiteljstvo »nije iznad riječi Božje, nego riječi Božjoj služi učeći samo ono što je predano: time što — po božanskom nalogu i uz prisutnost Duha Svetoga — to odano sluša, kao svetinju čuva i vjerno izlaže te iz ovog jednog poklada vjere crpe sve ono što kao Bogom objavljeno predlaže na vjerovanje« (DV 10). Istina je da Učiteljstvo tumači Pismo i da Pismo potvrđuje nauku Učiteljstva. Oslanjajući se na ovo načelo, zaključuje Mourits — kako smo vidjeli — da možemo i neke istine vjere koje je Crkva stalno naučavala ispravljati jer se temelje na krivom shvaćanju Pisma. Danas nam je napredak biblijskih znanosti omogućio da ispravnije shvatimo nakanu nadahnutih pisaca i da možemo dobro lučiti između istine, nauke koju žele svjedočiti i čisto književnog ruha u koje su zaodjeli nauku vjere. I Matej i Luka žele dati samo nauku spasenja i ne postavljaju pitanje da li se radi o Isusovu moralnom ili tjelesnom djevičanskom rođenju. Mariju evanđelista prikazuje kao djevicu koja je posve predala svoje srce Bogu. I dostatno je moralno djevičansko začecje da Marija i dalje ostane Majkom Božjom. Postoji mogućnost da se Isus mogao roditi od normalnog ženidbenog odnosa. I to u sebi ne sadrži ništa apsurdno i nečasno. Svetost djevičanske netaknutosti nije vezana uz biologiju već se temelji na božanskoj milosti.

Ipak ovakvo je zaključivanje neispravno. Dato non concessio, da u Pismu i nije jasno izraženo fizičko djevičansko začecje Isusovo, katolički teolog i egzegeta ne može staviti u sumnju istinu vjere koju Crkva kroz gotovo dvije tisuće godina jasno ispovijeda. Jer Crkva tumači Pismo »po širim i dubljim principima.«¹⁶ Crkva sigurnost nauke ne crpi samo iz Pisma. Apostoli su i »usmenim propovijedanjem, primjerima i ustanovama predali ono što su ili primili iz usta, drugovanja i djela Kristovih, ili naučili pod utjecajem Duha Svetoga« (DV 7). »Sveta Predaja i Sveto pismo sačinjavaju jedan sveti zaklad riječi Božje povjerene Crkvi« (DV 10). »Sveta Predaja i Sveto pismo obaju zavjeta jesu kao ogledalo u kojem Crkva, dok putuje zemljom, promatra Boga od kojeg sve prima, dok ne bude dovedena da ga licem u lice gleda kakav jest« (DV 7).

Gdje Pismo nedostaje, Predaja dolazi. Predaja nije kvantitativni dodatak Pisma, niti je Pismo kompletna kodifikacija Objave. Pismo otkriva objavljenu istinu, božanska Predaja njenu stvarnost u Crkvi.

Studij teologa i egzegeta nije suvišan i nekoristan. Studiraju Objavu vjere, osvjetljuju, produbljuju i tumače istine vjere, otvaraju nove vidike, u službi su crkvenom učiteljstvu. »Dužnost je teologa da služi Crkvi, da služi istini... Nije dužnost teologa da iznosi svoja mišljenja, a još manje ishitrene hipoteze, nego riječi života vječnoga kako ih tumači Crkva... nema neprevarljive karizme, nema dvadeseto-

¹⁶ P. A. POMPEI, *La Verginità della Madonna e gli Olandesi*, *La Madre di Dio* 8 (1969) str. 8–11.

stoljetnu prošlost, nema obećanja asistencije Duha do svršetka...¹⁷ »Naivno bi bilo misliti«, piše Šagi-Bunić, »da se svi gorući problemi koji se nameću suvremenoj teologiji mogu riješiti samom egzegezom Biblije. Radi se o živoj zajednici Božjeg naroda i o njezinoj vjeri a ne samo o knjizi... Ta živa zajednica ljudi koja vjeruje ostvaruje zato djelotvornu povijest objave u prostoru i vremenu.«¹⁸

»Pravilo je našega vjerovanja o Djevici ne samo ono što je izričito rečeno u Svetom pismu nego sve ono što nas Crkva, Duhom prosvjetljena, sa sigurnošću uči o njoj.«¹⁹ A »trajno Marijino djevičanstvo potvrđuje predaja Crkve, a učiteljstvo ga izlaže vjernicima kao predmet vjere.«²⁰ Egzegeta i teolog mogu samo reći da ova istina nije biblijski dostatno utvrđena, nije de fide divina, ali nikada ne smiju dovesti u pitanje samu jasnu istinu vjere koju Crkva uči i ispovijeda. Jer takva istina je sigurno utemeljena na vjeri biblijsko-crkvenoj, ona je de fide divino-catholica.

Zaključak

»Rođen od Marije Djevice« jasna je istina vjere, ugrađena u sam temelj kršćanske vjere. Ona izražava vrhunac sjedinjenja stvorenja sa svojim Stvoriteljem u Onoj koja postaje tako univerzalni prototip svakog sjedinjenja s Bogom, ona naznačuje početak novog stvaranja, novog rođenja djece Božje, ona je znak novog vremena, znak proročke, apostolske i misionarske revnosti koja omogućuje duhovno očinstvo i majčinstvo, znak Božjeg kraljevstva. Stoga je ova istina uvijek aktualna i djelatna.

Istina, Crkva nije službeno postavila pitanje da li nam evanđelisti Matej i Luka u svom izvještaju evanđelja djetinjstva donose povijesni dokument ili se tu radi o književnoj vrsti, o kršćanskom midrašu. Egzegetama su širom otvorena vrata da znanstveno ispituju ove stranice i otkriju nakanu svetih pisaca. Pa kad bi i biblijska znanost dokazala da Matej i Luka u svom izvještaju ne iznose sve bogatstvo i puninu istine o Isusovu djevičanskom začecu koju Crkva od svog početka čvrsto ispovijeda i uči, istina Crkve ostaje jer se temelji na »apostolskoj vjeri« koju čuva Predaja, temelji se na katoličkoj vjeri.

Stoga istina vjere u djevičansko Isusovo začecje od Marije nije otvoreno pitanje. I svaki koji želi ostati vjeran Crkvi, vjeran Duhu koji vodi i govori u Crkvi, mora s Crkvom ispovijedati da je Marija začela i rodila dijete Isusa bez posredništva čovjeka, »po Duhu Svetomu«, i da Isus nije »Marijinu djevičansku netaknutost umanjio, nego posvetio« (LG 57).

¹⁷ J. KUNIČIĆ, *Moralni pogled u teološke rasprave*, Bogoslovska smotra 2—3 (1970) str. 231.

¹⁸ T. SAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema*, Zagreb 1969, str. 421.

¹⁹ LEON-DUFOUR, *Marija u Bibliji*, Upoznajmo Bibliju (1969) str. 56.

²⁰ *Novi katekizam, Dodatak* str. (36).

SUMMARIUM: Auctor recte sic dictum neerlandicum vel holandicum catechismum eiusque auctores arguit. Quid verba »natus de Maria Virgine« inferant? Spiritualem ac supernaturalem nativitatem procul dubio in sensum huius textus includere est operae pretium facere, at non satis. Textus fundamentalem ac historicam veritatem refert quam apostolica fides inconcusse transfert per saecula. Ecclesia problema de historicitate textus necnon de genere litterario non movit, at non propterea simpliciter problema »apertum« dicas, nam, nec Ecclesia vult omnibus placitis problematistarum vel contestatorum obsecundare, nec necessarium ducit idem facere, cum saeculorum decursu certam possideat veritatem puerum Iesum, absque hominis mediatione corporali, Mariam virginaliter in lucem prodidisse. Non enim ubique dubia movere signum intelligentiae, quin potius eiusdem vel correspondentis affectivae partis defectum dicas.